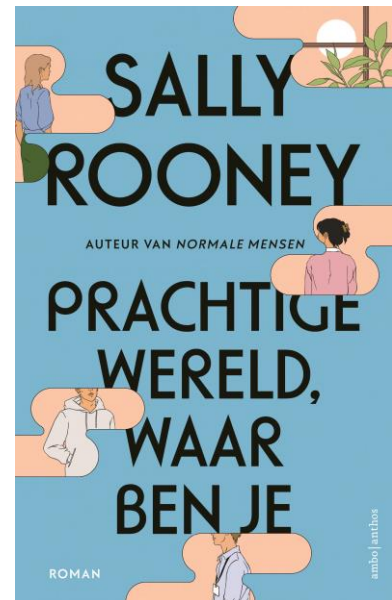

De taal van millennials

over *Prachtige wereld, waar ben je* van Sally Rooney

door Gerda Baardman en Jan de Nijs

Jan: Ik kende het werk van Sally Rooney niet, maar wist wel dat het door jou was vertaald. Toen de uitgeverij me vroeg om haar derde boek samen met jou te vertalen was ik uiteraard blij verrast. Mijn verwachtingen waren zo hoog gespannen dat de roman me in eerste instantie wat tegenviel. Ik vond haar stijl opmerkelijk vlak, tegelijkertijd heel compact, zonder lucht en vooral humorloos. De personages nemen zichzelf en het leven wel heel serieus. Wat ik dan wel weer lief van ze vond was dat ze ook bereid zijn naar elkáars navel te staren.

Gerda: Haha. Ja, dat is mooi van ze.

Jan: Waarin verschilde deze laatste Rooney volgens jou van haar eerste twee boeken?

Gerda: Ik vond de verschillen niet zo groot. Rooney beschrijft personages, een werkelijkheid en een omgeving die sterk lijken op de mensen, de werkelijkheid en de omgeving die ze zelf goed kent. Haar eerste werk, *Gesprekken met vrienden*, paste bij haar toenmalige levensfase als jonge twintiger; haar tweede roman, het grote succes *Normale mensen*, sloot aan bij de periode die net zo'n beetje achter haar lag toen ze het schreef, en hetzelfde geldt ook voor dit boek over vier eind-twintigers-begin-dertigers die zich afvragen of ze een vastere relatie aandurven, of ze dat wel willen, of ze bestaande relaties moeten consolideren, wat alles eigenlijk voor zin heeft en hoe het nu verder moet met de wereld en hun eigen leven.

Jan: Wat vond jij de grootste uitdaging aan het vertalen van *Prachtige wereld*? Was het eenvoudiger om dit boek te vertalen omdat je haar eerdere werk ook al had vertaald?

Gerda: Rooneys stijl plaatst haar vertalers niet voor grote problemen, ze schrijft vrij rechttoe-rechtaan. Ik denk dat een ander het niet zo gek veel anders zou hebben gedaan dan wij.

Jan: Er was nogal wat tijdsdruk, hoe ga jij daarmee om en wat voor invloed heeft dat op de vertaling?

Gerda: Hoe ik daarmee omga? Gewoon, door heel hard te werken, 's morgens vroeg te beginnen en pas 's avonds laat te stoppen. In het gunstigste geval is dat goed voor de vertaling, want je krijgt nauwelijks de kans om 'eruit te raken', je zit voortdurend helemaal in het verhaal. Wel loop je het risico dat je gaat jakkeren en jachten, wat in het ergste geval tot inconsequenties en slordigheden kan leiden, maar je leest natuurlijk ook alles telkens terug en er is altijd een reflectiefase. En niet te vergeten een meevertalende, meedenkende en meelezende collega – een groot goed. En jij?

Jan: Ik probeer deadlines te bedingen die menselijkerwijs haalbaar zijn en ruimte geven voor baaldagen en andere sporadische maar broodnodige buitenvertaalse bezigheden. Soms is het helaas precies zoals jij zegt. En soms levert die totale overgave en concentratie inderdaad superstrak werk op. Maar goed voor mijn gezondheid is het niet.

Gerda: Inderdaad. De kamikazevertaling heeft ook niet mijn voorkeur.

Jan: Wat is jouw standpunt inzake de 'identiteitsdiscussie' – en in het verlengde daarvan, hoe verdedig jij het feit dat dit boek van de literaire millennialkoningin is vertaald door een man (!) uit de generatie X en jouzelf, als ik het wel heb nog van ruim een halve generatie daarvóór?

Gerda: In dit geval was er geen sprake van bijzondere gevoeligheden of grote culturele verschillen, zowel de auteur als de personages en de vertalers waren wit, West-Europees, vrij belezen en politiek vrij links georiënteerd. Al zijn de auteur en haar personages wel jonger dan wij. Maar ik vind wel dat het vertalersvak en de literatuur erbij gebaat zouden zijn als er meer diversiteit kwam. Zelf heb ik bijvoorbeeld maar één collega van kleur gekend en die is inmiddels niet meer onder ons. Een aanwas van jonge vertalers m/v/x met verschillende culturele achtergronden lijkt me hard nodig. Wat de leeftijds kwestie betreft denk ik dat het vooral zaak is veel en divers te lezen, goed bij te blijven en naar mensen van andere generaties te luisteren. Mede daarom ben ik blij dat ik kinderen, neefjes, nichtjes, buurkinderen en jongere collega's heb. Verder vind ik dat een vertaler vooral kundig moet zijn en een goede antenne voor sociolect moet hebben. Dan maakt het volgens mij verder niet zoveel uit of de vertaler man, vrouw of iets anders is, waar hij/zij/die vandaan komt, hoe hij/zij/die eruitziet of hoe oud hij/zij/die is. Er zijn natuurlijk boeken waarbij het belangrijk is dat de vertaler de beschreven cultuur van binnenuit kent. En er zijn ook boeken waarbij het een voordeel is als de vertaler al wat langer rondloopt en rondleest. Hoe zie jij dat?

Jan: Wat de 'identiteitskwestie' betreft ben ik het in grote lijnen met je eens. Al vind ik wel dat we – ook in een bredere maatschappelijke context – ervoor moeten waken daarin niet

door te slaan. Als je alleen nog schrijvers zou kunnen/mogen vertalen met dezelfde achtergrond als jij, dan eindigt het er als je dat consequent doorvoert mee dat je alleen nog de boeken kunt vertalen die je zelf geschreven hebt. Vertalers zijn schrijvende acteurs. Inlevingsvermogen is van het grootste belang, sterker nog, een vereiste.

En ja, en dat sociolect van de mensen die *Prachtige wereld* bevolken. Ik heb wel wat kritiek gehoord (met name van millennials) over onze vertaling.

Gerda: Oeps. Als je die kritiek ergens op schrift hebt, dan wil ik die graag lezen. Ik sla dezelfde plank liever niet twee keer mis.

Jan: Helaas, ik herinner me vooral een podcast waarin het ging over uitdrukkingen als “zit daar maar niet over in”, dat zouden ze nooit zeggen.

Wat vind jij overigens van samenwerken, wat zijn de voor- en nadelen van een duovertaling?

Gerda: Ik zie alleen maar voordelen. Je steekt er altijd iets – vaak veel – van op, je behoedt elkaar voor slordigheden, brengt elkaar op ideeën en zet elkaar aan tot nadenken. Verder is het ook gewoon leuk.

Jan: Ja, het is voor mij altijd een genoegen om met jou samen te werken, het is altijd leerzaam en ik heb er vooral ook plezier in. (Onze kantlijndiscussies zijn mij een bron van vreugde.) Ik voel me altijd gestut door de gedachte dat jij alles weet...

Gerda: Haha.

Jan: ... en dat je me in het gareel houdt als ik soms al te vrij of baldadig het vertaalpaard de sporen geef.

Gerda: Ik vind het juist inspirerend en verfrissend als je met een gedurfde hoge sprong een hindernis neemt. Je inbreng bij het personage Felix was bijvoorbeeld erg fijn; de enige in dit verhaal die wat buiten het bakje ‘belezen en hoogopgeleid’ viel. Ik had de neiging hem iets te keurig te maken en hem woorden in de mond te leggen die hij nooit zou gebruiken. Daar heb jij de vertaling voor behoed.

Jan: Het is niemand opgevallen dat hij in het origineel precies dezelfde taal bezigt als de andere drie hoofdpersonages, en dat wij er bewust voor hebben gekozen om heel subtiel zijn maatschappelijke klasse tot uiting te laten komen in zijn taalgebruik.

Gerda: Het werkt heel goed. Onopvallend, naturel en authentiek.

Jan: Daar ben ik dan stiekem best trots op.

Gerda: Terecht. We zitten in elk geval qua vertaalopvattingen op dezelfde lijn, anders zou samenwerken zwaar en onplezierig zijn. Al moet je natuurlijk wel uitkijken dat het geen *mutual applause society* wordt. Je moet elkaar ook gewoon kunnen bekritisieren.

*Vertalersgeluktournee
20 april 2022*

Gerda Baardman begon ooit met een studie Frans, maar stapte na een paar jaar in Engeland te hebben gewoond, over op Engels. Later kwam daar ook Duits bij. Inmiddels vertaalt ze bijna veertig jaar uit het Engels en ongeveer vijftien jaar uit het Duits. Er zijn in die tijd veel interessante auteurs op haar pad gekomen, onder wie A.S. Byatt, A.M. Homes, Dave Eggers, Michael Chabon, Jonathan Franzen, Jonathan Safran Foer, Isabella Hammad, Eleanor Catton, Don DeLillo, Jeffrey Eugenides, Anna Hope, Jane Gardam, Ryan Gattis, Robert Jones Jr., Zadie Smith, Sally Rooney, Roman Frister, Thomas Mann, Walter Kappacher, Hans Joachim Schädlich en Benedict Wells.

Jan de Nijs stapte na een ruim twee decennia omspannende carrière in de schijnwerpers van internationale undergroundpodia in 2005 uit de schaduw van zijn contrabas om in de luwte van zijn mansarde aan een vertalersoeuvre te werken. Hij vertaalde werk van onder anderen André Aciman, Rumaan Alam, Eleanor Catton, Rye Curtis, Don DeLillo, Dave Eggers, Louise Erdrich, Will Eno, Jeffrey Eugenides, Charlie Gilmour, Andrew Sean Greer, Isabella Hammad, Marisha Pessl, Andrew Ridker, Sally Rooney, Lionel Shriver, Gabriel Tallent en Zadie Smith.

Sally Rooney (1991) is een Ierse schrijfster van korte verhalen

en (tot nu toe) drie romans, die haar vele nominaties en bekroningen hebben opgeleverd. Met haar tweede roman *Normal people* werd ze genomineerd voor de Booker Prize, als jongste auteur ooit, en brak ze internationaal door. De Nederlandse vertalingen van haar werk, *Gesprekken met vrienden*, *Normale mensen* en *Prachtige wereld, waar ben je zijn* verschenen bij Ambo Anthos. Rooney schreef en produceerde mede de televisieserie van *Normale mensen* voor de BBC.